

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA RUSKÉHO JAZYKA

**EDUARD USPENSKIJ – TŘI Z PROSTOKVAŠINA
(tištěná tvorba a animovaná tvorba)**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sabina Soukupová

Specializace v pedagogice

Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Jiřina Svobodová, Csc

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 27. dubna 2019

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Jiřině Svobodové, Csc za odborné vedení, podnětné rady a motivaci k vypracování.

Obsah

Ú v o d	2
1 Pohádka	3
1.1 Definice pohádky a její smysl	3
1.2 Typické rysy pohádky	4
1.3 Historie ruských pohádek	5
2 Eduard Nikolajevič Uspenskij	9
2.1 Autorův život	9
2.2 Autorova tvorba	11
2.2.1 Přehled tištěné tvorby – Tři z Prostokvašina	12
2.2.2 Přehled animované tvorby - Tři z Prostokvašina	13
3 Tři z Prostokvašina	14
3.1 Plán ideově-tematický	14
3.1.1 Doba a místo děje	14
3.1.2 Hlavní postavy a význam jejich jmen	15
3.1.3 Vedlejší postavy	19
3.1.4 Obsah - Strýček Fjodor, pes a kocour	20
3.1.5 Obsah: Zima v Prostokvašino	23
3.1.6 Hlavní myšlenky	23
3.2 Srovnání knihy s filmem	27
3.3 Kompoziční plán	28
3.4 Jazykový plán	29
3.4.1 Tropy	29
3.4.2 Figury	30
3.4.3 Volba slov	31
3.5 Znaky pohádky: Tři z Prostokvašina	33
Závěr	37
Resumé	39
Použitá literatura a internetové zdroje	40
Seznam obrazové přílohy	42
Přílohy	43

Ú v o d

Vždy je o něco těžší interpretovat hlavní myšlenky pohádky, než světoznámého literárního díla, kde jsou ideje přece jen promyšlenější a jdou více do hloubky. A právě to bylo důvodem, proč jsem si vybrala knihu pro děti. Většina lidí by si řekla, že účelem pohádky je poučit a nějakým způsobem děti vychovat. Ano, souhlasím. To jsou samozřejmě hlavní důvody, všeobecně známé. Já bych se v této práci chtěla mimo jiné zaměřit na vnitřní podstatu pohádky Tři z Prostokvašina. Zjistit, proč byla a stále je populární nebojím se říci po celém světě a byla přeložena do stovky jazyků.

Bakalářská práce bude rozdělena do tří kapitol, z nichž první se bude stručně zabývat vysvětlením typických rysů pohádky a historií ruských pohádek. Druhá kapitola stručně seznámí se životopisem a tvorbou Eduarda Nikolajeviče Uspenského a chronologickým přehledem knižního vydání a animované série Tři z Prostokvašina. Práce proto může zájemcům poskytnout základní bibliografické údaje o uznávaném ruském autorovi, napomůže přiblížit a pochopit nejúspěšnější autorovu tvorbu.

Stěžejní třetí kapitola praktického charakteru bude zcela věnována charakteristice a analýze oblíbené publikace stejnojmenného animovaného filmu Tři z Prostokvašina.

V praktické části bych se chtěla zaměřit na hlavní myšlenky a provést analýzu jazykové stránky díla formou čtenářského deníku. Dále se budu věnovat oblasti jmen hlavních postav. To vše se pokusím doložit vhodnými příklady a ukázkami z díla. Následně budu porovnávat knihu s filmem.

Když čteme našim dětem pohádku a zaposloucháme se do vymyšleného příběhu, plného fantazie, možná si říkáme, kéž by to bylo tak jednoduché i v reálném světě, světě dospělých. I když je život plný šťastných okamžiků a zábavy, problémy a nesnadné situace k němu prostě patří. To však malý človíček nemůže zdaleka pochopit. A proto je velmi důležité ukázat dětem, které se teprve vyvíjejí, smysluplnou interpretaci toho, jak pochopit takový nesrozumitelný svět.

1 Pohádka

1.1 Definice pohádky a její smysl

„Pohádka je jeden ze základních prozaických žánrů ústní slovesnosti, zároveň také žánr umělé literatury. V případě lidové pohádky jde o vyprávění fantastické a dobrodružné povahy, v němž se mísí realita s fantazií. Obvykle vyjadřují názory, životní pravdy, sny a touhy určitého kolektivu, který se také po staletí podílel na jejich přenášení z úst do úst.“¹

Stejně jako k dospělosti patří starosti a práce, k babičkám a dědečkům častý odpočinek, nebo naopak starost o vnoučata, tak k dětem patří pohádky. V každé zemi na celém světě se dětem vypráví příběhy, které se nikdy nestaly, příběhy, ve kterých se vyskytují nejrůznější stvoření, která podle vědců nikdy neexistovala, příběhy, ve kterých představivost a fantazie hraje prim.

Základní funkcí pohádek je vnést smysl a řád do dětem nesrozumitelného, chaotického světa. Tento řád a interpretace pochopení světa musí být pro děti podán srozumitelně, aby to měli možnost pochopit i ti nejmenší. Děti totiž chápou svým myšlením svět v úplně jiných dimenzích než dospělí. Možná právě proto vznikly pohádky, aby tvořily jakýsi most mezi chápáním světa dětí a dospělých.²

V dnešní době je velmi těžké vypěstovat v dětech lásku ke knihám. Když děti zlobí nebo nechtějí jít spát, většina rodičů řeší takovou situaci tím, že svým potomkům dají do rukou mobil, tablet, zapnou televizi. Sami totiž zapomněli, jak hezky se cítili, když jim maminka, tatínek, babička nebo dědeček předčítali pohádky. Ještě ne tak dávno bylo zvykem si večer zalézt na pec a poslouchat vyprávění nejstarších členů rodiny nebo hosta, který šel okolo stavení.

Lásku ke knihám děti získají na začátku svého života, jen díky svým rodičům a prarodičům. Ze všech komunikačních médií je literatura nejdůležitější, protože je nejstarší a nejobsáhlejší. Díky pohádkám děti poznají, co je dobré, co je špatné, co je dobro

¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

² ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

a zlo. Napomáhají k rozvoji inteligence a poznávacích schopností. Pohádky v sobě odrážejí jakousi dětskou psychologii v kostce.³

Podle M. Černouška je fantazie mnohem důležitější než schopnost umět pracovat s různým programováním, instalacemi a dalšími podobnými věcmi v počítačové sféře, protože z fantazie se rodí veškerý pokrok. Ale jeho názor pochází z devadesátých let, kdy technika pochopitelně nebyla tak vyspělá jako dnes. A proto s jeho názorem souhlasím jen částečně. Dnes všichni víme, že bez technologií nebo bez základních znalostí práce s počítačem, se člověk neobejde. Ať už chceme nebo nechceme, umělá inteligence a nový inteligentní svět se na nás hrne ze všech stran.

1.2 Typické rysy pohádky

- Typické hlavní postavy (princezna, hloupý Honza)
- Typické nadpřirozené postavy (čarodějnice, vodník, čert)
- Většinou černobílé postavy
- Viditelné kontrasty (dobro X zlo, krása X ošklivost, hodný X zlý)
- Nadpřirozeno (peklo)
- Magická čísla (Sedmero krkavců, sedmihlavá saň, Tři z Prostokvašina, Tři bratři)
- Personifikace zvířat a věcí
- Charakteristický začátek („Byl jednou jeden...“, „Za devatero horami, za devatero řekami...“) a konec („A jestli neumřeli, tak tam žijí dodnes.“, „Žili šťastně až do smrti.“, „Zazvonil zvonec a pohádka je konec.“)
- Šťastný konec – dobro vítězí
- Z pohádky plyne mravní ponaučení

³ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

1.3 Historie ruských pohádek

Pražákem pohádek byly pravděpodobně ruské byliny. „Byliny jsou lidové básnické skladby o životě a hrdinských činech bájných bohatýrů.“⁴ Bohatýři byli vyobrazení síly, spravedlnosti, vítězství a dobra. K nejznámějším lidovým hrdinům patří Ilja Muromec, Aljoša Popovič a Dobryňa Nikitič.

První knihy pro děti byly slabikáře. Nejstarší slabikář *Azbuka* byl poprvé otištěn roku 1574 ve Lvově (dnešní západní Ukrajina). Jeho autorem byl **Ivan Fjodorov**. Hlavním materiálem ve slabikářích byly modlitby a určité texty z Bible.

Dalším, kdo spadá do skupiny lidí tvořící literaturu pro děti, byl Vasilij **Burcov-Protopopov**. Ten vytvořil „*Slabikář*“, který sloužil především k tomu, aby z dítěte vyrostl dobrý křesťan.

V roce 1679 byl vytvořen *Bukvar jazyka slovenska*. Jeho autorem byl **Simeon Polockij**, který sestavil i několik knih pro děti u carského dvora. Ve zmíněném slabikáři byl kromě jednoduchých textů i základ veršového systému. Jako mnozí další, tak i Polockij zastával názor, že tělesné tresty jsou nejefektivnější způsob, jak dosáhnout u dětí požadovaného cíle. Rákoska proto nesměla chybět v žádné rodině.

Velmi významným učitelem u carského dvora byl **Karion Istomin**. V roce 1683 sepsal knihu *Kniga vrazumlenija*, kterou daroval Petru I. k jeho jednadvacátým narozeninám. Kniha obsahovala pravidla etikety, kterými se car řídil celý svůj život. Istomin zastával názor, že děti se naučí dobrým způsobům lépe pomocí rýmovaných řádků. Tuto teorii aplikoval v knize *Domostroje*. Dalším, pro ruské děti významným, dílem byl Velký sborník, vytvořený roku 1694, v kterém hlavní roli hrály ilustrace.

V následujících stoletích začaly děti využívat i dětskou zahraniční literaturu. Příliv cizích kultur do Ruska proudil především za vlády cara Petra I a později carevny Kateřiny Veliké, mezi nimi i dětská encyklopedie od **Jana Amose Komenského** „*Orbis Sensualium Pictus*“. Dalším zásadním literárním útvarem pro děti byla bajka. Bajky po celém světě učily děti správnému chování a vštěpovaly jim určité ponaučení. V zahraniční vlně dále dominovaly příběhy *Robinsona Crusoa* (Daniel Defoe), *Gulliverovy cesty* (Jonathan Swift)

⁴ BINOVÁ, Galina Pavlovna, Josef DOHNAL, Jana JELÍNKOVÁ, Danuše KŠICOVÁ, Miroslav MIKULÁŠEK a Ivo POSPÍŠIL. *Panoráma ruské literatury*. Boskovice: Albert, 1995. ISBN 80-85834-04-9.

nebo *Příhody Telemachovy* (François Fénelon). Za doby panování carevny Kateřiny Veliké stojí za zmínku spisovatel a novinář **Nikolaj Novikov**. Jeho časopis *Dětskoje čtenije dlja serdca i razuma* vycházel každý týden zadarmo. Novikov byl zastáncem toho, že i chudé děti by měly mít možnost se vzdělávat.

Začátek 19. století (období nečinnosti) nebyl, co se týče dětské literatury, nijak plodný. Časopisy, které vznikaly, nedosahovaly předešlé úrovně. Změna nastala v období romantismu. Děti začaly být chápány jako někdo, kdo žije v „jiném“ kouzelném světě plném představivosti. Dětem nečiní žádný problém překročit, pro dospělé těžko představitelnou, hranici mezi realitou a fantazií. Postupně se začalo formulovat stanovisko, kde se dětská literatura začala brát jako samostatný oddíl, který se musí zásadněji odlišovat od literatury pro dospělé. Počet publikací pro děti rychle narůstal. K nejoblíbenějším pohádkám té doby patřila *Černá slepička* (*Черная курица, или Подземные жители*) o malém chlaci Aljošovi. Byla to první autorská kouzelná, nikoli lidová pohádka v rruštině (1829) od **Antonije Pogorelského**, dále pak *Městečko v tabatěrce* od **Vladimira Odojevského**. Nesmíme opomenout ani hlavní představitele romantismu, ke kterým patřili např. Puškin nebo Žukovskij, a jejich básnické pohádky. První z Puškinových pohádek nese dlouhý název *Pohádka o caru Saltánovi, o jeho synu, slavném a velikém bohatýru, knížeti Kvidonu Saltánoviči a o překrásné carevně Labuti*. Dále jeho nejznámější pohádky *O rybáři a rybce* (*О рыбаке и рыбке*) nebo *Pohádka o zlatém kohoutkovi* (*Сказка о золотом петушке*). Puškin se ve svých dílech obracel k lidové kultuře. Co se týče dětské literatury u Žukovského, nejznámějšími pohádkami jsou například *Pohádka o caru Berendějevovi* a *Pohádka o Ivanu careviči a Šedém vlkovi*.

V období realismu měli autoři dětské literatury pocit, že mládež musí vědět o tom, jak je život těžký. Stejného názoru byl například **Nikolaj Černyševskij**. Tento literární kritik viděl podstatu v pravdivém a reálném vyobrazení světa. Hlavními hrdiny se stávají lidé na okraji společnosti. Mezi autory dětské literatury vynikají v tomto směru i ženy: **Věra Želichovská** - *Kamarádky*, **Alexandra Anenská** - *Cizí chléb*, *Bratr a sestra* a **Jekatěrina Sysojevová**. Mezi muži - **Michail Čistjakov**, **Dmitrij Mámin-Sibirjak**, **Alexandr Kruglov**.

Na začátku 20. století v období modernismu dětská literatura rychle získávala sílu a věhlas. Největší úspěch u mladých čtenářů měly dětské časopisy. Na přelomu 19. a 20. století každoročně vyšlo minimálně pět set knih pro děti. Mezi nejvíce čtené

knihy patřila díla od spisovatelky **Lidie Aleksejevny Čarské**, která měla většinu čtenářů z řad mladých dívek - *Lidunčino štěstí*, *Lesní žínka*. V tuto dobu se objevil fenomén *Murzilky* (překládá se jako *Frajera*). Příběhy tohoto „lenocha“ a jeho kamarádů se poprvé objevily v časopise *Upřímné slovo*. Hlavní hrdina dal později vzniknout samotnému, dodnes u dětí velmi populárnímu, časopisu *Murzilka*, který vychází každý měsíc. V pohádce *Tři z Prostokvašina* se o tomto časopise zmiňuje i **Eduard Uspenskij**, což ještě více dokazuje jeho oblíbenost.

Nastalo období válek, literatura byla ovlivněna idejemi Vladimíra Iljiče Lenina a komunistickými myšlenkami. Na scénu přichází přísná cenzura a omezení svobody tisku. Mnoho nakladatelství, časopisů a novin bylo zrušeno a spisovatelé začali ve větších proudech emigrovat. Na druhou stranu začíná boj s negramotností a sílí úsilí o zkvalitnění školního vzdělávání. O to se zasloužil především známý spisovatel **Maxim Gorkij**, který se snažil prosazovat ruské klasiky v učebních plánech a zvýšit počet jejich děl ve školních knihovnách. Zejména z toho důvodu, aby vštípil dětem velikost člověka, jeho sílu, neomezené možnosti, ideály a hlavně víru. Gorkij byl také redaktorem prvního sovětského časopisu pro děti s názvem *Severní záře*. To vše přešlo do útlumu v roce 1921, kdy Gorkij odjel z Ruska, a dětská literatura se dostala do krize. Knihy byly nudné, narychlo sepsané a nezajímavé. Byl svolán i velký kongres, kde se řešily otázky týkající se problémů literatury pro děti a mládež. Tuto krizi z části zachránilo nakladatelství *Raduga*, které se stalo hlavním centrem vlny nových spisovatelů. Hlavním redaktorem byl **Korněj Čukovskij**. Postupem let vznikala nová nakladatelství, např. Gosizdat. S. Maršak nemohl déle přihlížet této situaci, a proto napsal dopis Gorkému, ve kterém ho žádal o pomoc. Maxim Gorkij byl toho názoru, že literatura nemusí nutně ukazovat jen realitu, ale naopak má čtenáři představit fantazii a obrazotvornost. Bez hry a zábavy se dětský svět neobejde. „*Umění žije fantazií, věda – realizuje fantazii.*“⁵ Společně přivedli dětskou literaturu zpět k životu. Mimo jiné byl Maxim Gorkij jedním z hlavních zakladatelů Svazu sovětských spisovatelů.

Nejoblíbenějšími dětskými spisovateli byli například **Vladimir Vladimirovič Majakovskij** - *Dětem*, **Korněj Čukovskij** – *Mydlipán*, *Doktor Bolíto*, **Samuil Jakovlevič Maršak** - *Kamarádi*, **Alexandr Ivanovič Vveděnskij** – *Vánoce u Ivanových*. Všechny tyto socialistické pohádky mají jedno společné – ukazují rozdíl mezi dobrem a zlem.

⁵ ГОРЬКИЙ, Максим. *М. Горький о детской литературе*. Москва: Детская литература, 1968

Nastalo období druhé světové války a s ní přichází na scénu kult osobnosti Josifa Vissarionoviče Stalina. V knížkách pro děti se utvrzovala myšlenka silného člověka pevného charakteru, připraveného na budoucí život – život vojáka. Nikde nesměla být jen zmínka o nedostatečném úsilí, nevíře nebo dokonce prohře. V této době měl být čtenář pln optimismu a myšlenek na vítězství. Jako stěžejní dílo této pochmurné doby je brán *Syn pluku* od **Valentina Petroviče Katajeva**. Velké slávy se dostalo poemě *Zoja* od **Margarity Iosifovny Aliger**.

Po smrti Stalina se k moci dostal Nikita Sergejevič Chruščov. V dětské literatuře se podle slov Chelmana jedná o „otěpěl“ – „tání“ v jejím vývoji. Přichází noví, cizí nebo dávno zapomenutí spisovatelé. K těm patří například **Gianni Rodari** (italské národnosti) a jeho pohádka *O statečném Cibulkovi*. Dále se do Ruska dostává *Malý princ* od **Antoina de Saint-Exupéryho**, který byl už ve většině zemích dobře známý. Za reprezentující domácí díla tohoto období je považován román *Nejenom chleba* od **Vladimíra Dudinceva**, nebo *Doktor Živago* od **Borise Pasternaka**.

Nikdo nemůže pochybovat o tom, že na chod a vývoj literatury pro děti i dospělé měla obrovský vliv politika. Když byl Nikita Sergejevič Chruščov roku 1964 zbaven moci kvůli strachu ostatních spolustraníků z přílišných reforem, Sovětský svaz převzal do svých rukou Leonid Iljič Brežněv. Vývoj literatury se zastavil. Spisovatelé začali opět z Ruska odcházet a jejich knihy byly odstraňovány z knihoven. Schvalována byla pouze ta literatura, která se obracela zpět k válce. Tohoto tématu se držel například **Albert Lichanov** v knihách pro děti – *Labyrint*, *Podvod*, nebo **Vladimir Železnikov** a jeho *Hastroš*, který byl později zfilmován. V šedesátých letech začíná psát literaturu pro děti i **Eduard Uspenskij**. Pohádka *Krokodýl Geňa a jeho kamarádi* (1966) si okamžitě získala velkou oblibu u dětí. Následovaly pohádky o *Čeburáškově* a *Třech z Prostokvašina*.

Na přelomu tisíciletí se začala překládat a později vydávat tehdy v Rusku neznámá díla, jako například *Pinokijo*, *Petr Pan* nebo *Mary Poppins*. Jedním z nejčtenějších autorů nové literatury je **Grigorij Ostěr**. Napsal pohádky: *Kotě jménem Haf*, *Pohádka s podrobnostmi* a jedna z novějších – *Škola strachu*.⁶

⁶ ХЕЛЛМАН, Бен. *Сказка и быль. История русской детской литературы*. Москва: Новое литературное обозрение, 2016

2 Eduard Nikolajevič Uspenskij

2.1 Autorův život

Eduard Uspenskij se narodil 22. prosince 1937 v Jegorjevsku (cca 100 km na jihovýchod od Moskvy). Spisovatelský talent nezdědil Uspenskij po nikom z rodiny. Jeho otec Nikolaj Michajlovič byl židovského původu a pracoval jako kynolog v loveckém oddílu ÚV KSSS (Центральный комитет Коммунистической партии Советского Союза). Proto není divu, že součástí života rodiny Uspenských byla spousta zvířat. Eduard měl dva bratry, staršího Igora a mladšího Jurije. Když začala Velká vlastenecká válka, Eduard byl se svými bratry a matkou evakuován na Ural, kde společně žili čtyři roky.⁷

Otec Nikolaj zemřel, když bylo Eduardovi deset let. Rodina se tak dostala do tíživé finanční situace. Toto těžké období, se promítlo i ve školním prospěchu Eduarda. Domu nosil výhradně čtyřky. Že je pro něj vzdělání důležité pochopil až v nemocnici, kde ležel se zlomenou nohou a po matce chtěl, aby mu tam přinášela učebnice. Rázem se z něj stal premiant třídy a účastník olympiád. Jakási náklonnost k dětem se u něj projevila už ve škole, kde byl vedoucím oddílu mladších žáků, pro které vymýšlel zábavné dětské verše a písničky. Následně vystudoval leteckou vysokou školu. Po úspěšném ukončení studia pracoval jako inženýr a ve volných chvílích začínal psát scénáře a pohádky pro děti. Jeho tvorba však nebyla publikována nijak často. Uspenského talentu si naštěstí všimli tvůrci kreslených a animovaných filmů, a tak se dostal do povědomí dětí a rodičů na celém světě.

Velké pozornosti se mu dostalo i ve Švédsku, kde byl pozván do Svazu spisovatelů Švédska. Jeho pohádkoví hrdinové se začali objevovat v televizi a v časopisech.

Uspenskij ve svém životě dostal řadu cen a vyznamenání:

- 1991 — cena a diplom A. Gajdara za povídku *God chorošeho rebjonka (Год хорошего ребёнка)*
- 1997 — cena časopisu Ogoňok
- 1997 — řád Za zásluhy o vlast (За заслугу перед Отечеством)

⁷ АРЗАМАСЦЕВА, И. *Гарантийный сказочник Эдуард Успенский*. Москва: Издательство Дётская литература, 1993

- 2005 — zlatá medaile Celosvětové organizace intelektuálního vlastnictví (Всемирной организации интеллектуальной собственности)
- 2010 — cena vlády Ruské Federace v oblasti kultury za publikaci *Historiky o dívce se zvláštním jménem* (*История про девочку со странным именем*)
- 2010 — cena Korněje Čukovského v nominaci Za vynikající tvůrčí úspěchy vlastenecké dětské literatury (За выдающиеся творческие достижения в отечественной детской литературе)
- Laureát Všesvazového konkurzu za nejlepší dětskou knihu
- 2015 — cena Lva Kopěleva za boj o mír a práva člověka
- 2015 — národní cena Tělegrand ⁸

Eduard Uspenskij byl čtyřikrát ženatý. S první ženou Rimmou, podle které vznikla pohádková postava stařenky Šapokljak, měl Eduard dceru Taťánu. Se svojí druhou ženou Elenou Borisovnou Uspenskou se Eduard seznámil ve 42 letech. Jeho nastávající bylo 20 let. Narodila se jim dvojčata Irina a Světlana. Třetí žena Eleonora Nikolajevna Filina nesla jejich následný rozvod velmi těžce, vystupovala v televizi a v tisku a veřejně tak hovořila o životě se známým spisovatelem. Po čtvrté se Eduard znovu oženil se svou druhou ženou Elenou Borisovnou.

Méně je známo, že v průběhu rozvodového řízení s třetí ženou Eleonorou v roce 2011, se spisovatel musel potýkat s rakovinou. Odjel do Německa, kde podstupoval chemoterapie. Rakovina sice ustoupila, ale ne na dlouho.

V roce 2017 Uspenskij napsal dopis prezidentu Ruské federace Vladimíru Putinovi. V dopise obvinil filmový ateliér *Sojuzmul'film* z porušení autorských práv. Podle jeho slov vyšly nové série Prostokvašina bez jeho vědomí a souhlasu. Někteří dabéři oblíbených hrdinů, jako Anton Tabakov a Julia Meňšova vyslovili lítost, že se Eduard Uspenskij tak příkře vyjádřil o nových sériích pohádky. A to i přes to, že první část pokračování Prostokvašina měla na sítích několik milionů zhlédnutí. V květnu 2018 vyšla druhá část pokračování, která zaznamenala téměř okamžitě 25 milionů zhlédnutí.

⁸ Успенский, Эдуард Николаевич - Википедия. [online]. Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/Успенский,_Эдуард_Николаевич

Až do konce své smrti žil Uspenskij v Rusku a stále publikoval nová a nová díla v nakladatelství Samovar. Eduard Nikolajevič Uspenskij skonal 14. srpna 2018 ve svém domě v Moskvě. Za příčinou smrti stála již zmíněná rakovina.⁹

2.2 Autorova tvorba

Jednou z prvních velice úspěšných pohádek pro děti byla knížka *Krokodýl Geňa a jeho kamarádi* (1966). Do paměti dětí se dále zapsal příběh o *Čeburáškově a jeho kamarádech* (1970). V osmdesátých letech začal publikovat sérii pohádek *Tři z Prostokvašina - Strýček Fjodor, pes a kocour*.

Ač se může zdát, že pro tyto hlavní hrdiny probíhalo vše dobře a hladce, nebylo tomu tak. Uspenského kritizovali za nedostatečnou vyhraněnost a čitelnost rysů a vlastností Čeburášky a cenzura na nějaký čas zakázala vydávat další povídky autora.

Filmové zpracování pohádek měl Uspenskij neustále pod kontrolou a sám si psal scénář k jednotlivým animacím. Čím více roste popularita Uspenského a jeho tvorby, tím více se autor představuje v televizních a rozhlasových pořadech, kde recituje básně a čte povídky pro děti. V 80. letech vychází sbírka příběhů o Šapokljak, Matroskinovi a Koblížkovi (Колобке).

Velkého úspěchu Eduard Uspenskij dosáhl také díky pohádkám *Garantijnyje čelovečki* (Гарантийные человечки) (1975), *Sledstviye vedut kolobki* (Следствие ведут колобки) (1986). Protože byl zastáncem školy hrou, psal pro děti „veselé“ učebnice, jako například *Škola klaunů* (1983). Dokázal se však převtělit i na opačný břeh a napsal několik strašidelných pohádek – *Červená ruka*, *Černý list*, *Zelené prsty*.¹⁰ Uspenskij netvořil jen literaturu pro děti. V roce 1999 napsal historický román *Lžedmitrij vtoroj nastojáščij* (Лжедмитрий второй настоящий).

⁹ Эдуард Успенский – биография, фото, личная жизнь, причина смерти, книги - 24СМИ. *Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ* [online]. Copyright © [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: <https://24smi.org/celebrity/3915-eduard-uspenskii.html>

¹⁰ SHKLYARSKA, Viktoria. *Komentovaný překlad dětské knihy Eduarda Uspenského*. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

Jak jsem popisovala v předešlé kapitole, v pohádkách je nadmíru důležitá role fantazie. A tu Uspenskij nepopíratelně má a hojně ji ve svých dílech využívá. Kdo jiný by mohl vymyslet příběh o tom, jak se kráva Murka opila, když snědla chmel? Pohádky Eduarda Uspenského byly přeloženy do více než dvaceti jazyků a vydávány například v Japonsku, Francii, Nizozemí a Americe.

2.2.1 Přehled tištěné tvorby – Tři z Prostokvašina

- Strýček Fjodor, pes a kocour (1974)
- Prázdniny v Prostokvašino (1983)
- Teta strýčka Fjodora, aneb útěk z Prostokvašina (1995)
- Zima v Prostokvašino (1997)
- Milované děvče strýčka Fjodora (1997)
- Nové pořádky v Prostokvašino (1997)
- Strýček Fjodor jde do školy, aneb Nancy z Internetu v Prostokvašino (1999)
- Podzim v Prostokvašino (2001)
- Prázdniny ve vesnici Prostokvašino (2001)
- Problémy v Prostokvašino (2002)
- Poklad z vesnice Prostokvašino (2004)
- Narozeniiny v Prostokvašino (2005)
- Kyselý déšť v Prostokvašino a další veselé historky (2005)
- Nový život v Prostokvašino (2007)
- Strašidlo z Prostokvašina (2011)¹¹

¹¹ Успенский, Эдуард Николаевич - Википедия. [online]. Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/Успенский,_Эдуард_Николаевич

2.2.2 Přehled animované tvorby - Tři z Prostokvašina

- Strýček Fjodor, pes a kocour: Matroskin a Šárik (1975)
- Strýček Fjodor, pes a kocour: Miťja a Murka (1976)
- Strýček Fjodor, pes a kocour: Maminka a tatínek (1976)
- Tři z Prostokvašina (1978)
- Prázdniny v Prostokvašino (1980)
- Zima v Prostokvašino (1984)
- Podzim v Prostokvašino (2011)
- Prostokvašino (2018) – nové série¹²

¹² Успенский, Эдуард Николаевич - Википедия. [online]. Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/Успенский,_Эдуард_Николаевич

3 Tři z Prostokvašina

Pohádka Tři z Prostokvašina je pohádka autorská, což znamená, že jde o „svébytný autorský výtvar původně adresovaný dětskému recipientovi. Na rozdíl od klasické pohádky dává autorům mnohem větší volnost, autoři záměrně porušují zaběhlá pravidla klasické pohádky, inovují lidové předlohy a vytvářejí tak originální příběhy. V rámci experimentování s pohádkovým žánrem se pohádka dostává do spojitosti s jinými žánry, leckdy je velmi těžké tato díla žánrově zařadit - to platí zejména pro současné autorské výtvary.“¹³

Uspenskij napsal roku 1968 první ze série pohádek Strýček Fjodor, pes a kocour, když pracoval jako knihovník na pionýrském táboře¹⁴. Stejně jako I. N. Arzamasceva i já jsem přesvědčena, že základ jeho úspěchu tkví v tom, že se dokáže odpoutat od všeho známého a klasického, a ponoří se do odlišného světa plného fantazie a zábavy.

3.1 Plán ideově-tematický

3.1.1 Doba a místo děje

Děj se odehrává ve vesničce Prostokvašino a v okolní krajině (les), dále pak u strýčka Fjodora doma v Moskvě. Doba je různá, střídají se roční období, převažuje léto. Slovem prostokvaša (простокваша) je označováno kysané mléko.

¹³ Inflow – information journal. *S Lucii Doležalovou nejen o autorské pohádce v minulosti a dnes, ale také o tenké hranici mezi pohádkou a fantasy příběhem...* | Inflow. | magazín nejen pro knihovníky [online]. Copyright © 2007 [cit. 26.04.2019]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/s-lucii-dolezalovou-nejen-autorske-pohadce-v-minulosti-dnes-ale-take-o-tenke-hranici-mezi-pohadkou-f>

¹⁴ АРЗАМАСЦЕВА, И. *Гарантийный сказочник Эдуард Успенский*. Москва: Издательство Детская литература, 1993

3.1.2 Hlavní postavy a význam jejich jmen

Strýček Fjodor – je to malý chlapec, všichni ho oslovují tímto jménem, protože je na svůj věk velmi chytrý, můžeme říci až moudrý, je zvědavý a zajímá se o spoustu věcí, činí konečná rozhodnutí, když se Matroskin a Šárik hádají. Jméno Fjodor pochází z řečtiny a znamená „boží dar“ – Strýček Fjodor byl pro maminku s tatínkem darem z nebes

Obrázek I – strýček Fjodor

Poznámka k obrázku: О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

Strýček Fjodor měl být původně hajný, který měl kocoura a psa. Později to Uspenskij změnil na učitele. Nejspíš by tak tomu bylo i dnes, kdyby mu jeho přítel Boris Zachoděr neporadil, aby hlavním hrdinou byl malý kluk.¹⁵

У одних родителей мальчик был. Звали его дядя Фёдор. Потому что он был очень серьёзный и самостоятельный. Он в четыре года читать научился, а в шесть уже сам себе суп варил. В общем, он был очень хороший мальчик.¹⁶

Jedni rodiče měli chlapce. Říkali mu strýček Fjodor. Protože byl velmi přemýšlivý a soběstačný. Když mu byli čtyři roky, naučil se číst, a v šesti letech si sám varil polévku. Celkově to byl moc hodný chlapec.

Kocour Matroskin – je to velmi chytrý kocour, který umí mluvit, číst a psát, lidské řeči se naučil u jednoho profesora, u kterého žil, dbá na čistotu, je pořádný.

Матрósка = námořnická blůza, námořnické triko

Poznámka k obrázku: О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

Obrázek II - kocour Matroskin

¹⁵ Детская литература: *Происхождение имен главных героев Э. Успенского*. Томский Государственный Педагогический Колледж :: Новости [online]. Dostupné z: <http://pedcollege.tomsk.ru/moodle/mod/page/view.php?id=12558>

¹⁶ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

- А давай мы дадим тебе фамилию Матроскин, - говорит дядя Фёдор. - И с котами связано, и что-то морское есть в этой фамилии.

- Да, морское здесь есть, - соглашается кот, - это верно. А чем же это с котами связано?

- Не знаю, - говорит дядя Фёдор. - Может быть, тем, что коты полосатые и матросы тоже. У них тельняшки такие.

И кот согласился:

- Мне нравится такая фамилия - Матроскин. И морская, и серьёзная.¹⁷

„Dostaneš jméno Matroskin,“ říká strýček Fjodor. „Jméno je spojeno s kocoury a je v něm i něco z moře.“

„To ano, moře tam je,“ souhlasí kocour, „to je pravda. Ale jakou to má spojitost s kocoury?“

„Nevím,“ říká strýček Fjodor. „Možná takovou, že kocouři jsou pruhovaní a námořníci taky. Mají taková trička.“

Kocour to odsouhlasil:

„Líbí se mi takové jméno – Matroskin. Je mořské a zároveň vážené.“

Při hledání jména pro Matroskina našel Uspenskij inspiraci u režiséra Anatolije Taraskina, který byl charakterově kocourovi podobný. Když mu Eduard volal, aby se zeptal, jestli smí použít jeho jméno, Taraskin to odmítl. Když si pak pohádku přečetl, velmi svého dřívějšího rozhodnutí litoval. „To jsem ale hlupák, že jsem byl skoupý poskytnout svoje příjmení“ („Какой я дурак, фамилию пожадничал дать!“)¹⁸

¹⁷ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

¹⁸ Детская литература: Происхождение имен главных героев Э. Успенского. Томский Государственный Педагогический Колледж :: Новости [online]. Dostupné z: <http://pedcollege.tomsk.ru/moodle/mod/page/view.php?id=12558>

Pes Šárik – na první pohled zanedbaný a špinavý pes, na druhou stranu je velmi hodný a přátelský, někdy paličatý a neústupný. Lidské řeči se naučil u stejného profesora jako kocour Matroskin, také umí číst a psát. V českém překladu je ke jménu Шáрик používána přezdívka punt'a. Bez zajímavosti není ani to, že lexém шарий znamená v běloruštině šedý, v přeneseném smyslu slova to znamená všední.¹⁹

Obrázek III - pes Šárik

Poznámka k obrázku: О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

- *Возьмём, - отвечает дядя Федор. - Втроём веселее. Как тебя зовут?*

- *Шарик, - говорит пёс. - Я из простых собак. Не из породистых.*²⁰

„*Vezmete si tě,*“ odpovídá strýček Fjodor. „*Ve třech nám bude veseleji. Jak se jmenuješ?*“

„*Šárik,*“ povídá pes. „*Já jsem obyčejný pes. Nejsem čistokrevný.*“

Pošťák Pečkin pracuje jako pošťák ve vesnici Простоквашино. Pečkin zde zastává roli jakési byrokracie, která ctí a dodržuje předpisy za každou cenu. Je to složitá postava, někdy hodný a ochotný, ale někdy je velmi vlezlý, dotěrný a zvědavý.

Obrázek IV - pošťák Pečkin

Печа = podle Dalova slovníku je interpretací slova *попеченье, хлопоты, усердное участие*, což tedy znamená, že je starostlivý a horlivý.²¹

Poznámka k obrázku: О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

¹⁹ Детская литература: *Происхождение имен главных героев Э. Успенского*. Томский Государственный Педагогический Колледж :: Новости [online]. Dostupné z: <http://pedcollege.tomsk.ru/moodle/mod/page/view.php?id=12558>

²⁰ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

²¹ Детская литература: *Происхождение имен главных героев Э. Успенского*. Томский Государственный Педагогический Колледж :: Новости [online]. Dostupné z: <http://pedcollege.tomsk.ru/moodle/mod/page/view.php?id=12558>

- *Здесь кот Матроскин живёт?*

- *Я Матроскин, - говорит кот.*

- *Вам посылка пришла. Вот она. Только я вам её не отдам, потому что у вас докумнетов нету.*

...

Кот кричит:

- *Отдавайте посылку!*

- *Какие у вас документы? - говорит почтальон.*

- *Лапы, хвост и усы! Вот мои документы.*

Но Печкина не переспоришь.

- *На документах всегда печать бывает и номер. Есть у вас номер на хвосте? А усы и подделать можно. Придётся мне посылку обратно относить.*

- *А как же быть? - спрашивает дядя Фёдор.*

- *Не знаю как. Только я к вам теперь каждый день приходить буду. Принесу посылку, спрошу документы и обратно унесу.*

- *И это правильно? - спрашивает мальчик.*

- *Это по правилам, - отвечает Печкин.²²*

„Žije tady kocour Matroskin?“

„Já jsem Matroskin,“ povídá kocour.

„Přišel vám balík. Tady ten. Ale já vám ho nedám, protože nemáte doklady.

...

Косур кřičí:

„Dejte sem ten balík!“

„Jaké máte doklady?“ povídá pošťák.

„Tlapky, ocas a vousy! To jsou moje doklady.“

Ale Pečkin se nenechá přemluvit.

„Na dokladech je vždycky razítko a číslo. Máte snad číslo na ocasu? A vousy se dají zfalšovat. Budu muset odnést balík zpět.“

„No, a co s tím můžu dělat?“ ptá se strýček Fjodor.

„Nevím co. Ale teď k vám budu chodit každý den. Přinesu balík, optám se na doklady a zase ho vezmu zpět.“

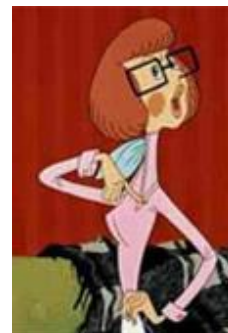
²² УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

„*A to je správně? “ ptá se chlapec.*

„*To je podle předpisů, “ odpovídá Pečkin.*

Maminka strýčka Fjodora Rima – jako každá matka, i ona se bojí o svého syna, nejraději by ho měla stále doma na očích. Zastává zde roli hlavy rodiny, co řekne, to platí, doma nechce mít žádná zvířata, ale pořádek. Rodina je u ní na prvním místě.

Poznámka k obrázku: О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

Obrázek V - maminka strýčka Fjodora

Tatínek strýčka Fjodora Dima – je velmi hodný, na rozdíl od maminky není tak přísný. Je zastáncem názoru, že dítě by nemělo sedět doma u počítače, ale mělo by si hrát venku s kamarády, nebo zvířaty. Mamince vždy splní, co si přeje, aby byla spokojená.

Poznámka k obrázku: О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

Obrázek VI - tatínek strýčka Fjodora

3.1.3 Vedlejší postavy

Teta Tamara Semjonovna Lomovaja-Bambino – přísná, pravý generál, rozdává úkoly, korpulentní, má vysoké cíle, podle mého názoru představuje v pohádce celé Rusko = přísný režim, vysoké nároky, přílišné sebevědomí

Poznámky k obrázku: Отзывы о книге Тётя дяди Федора, или Побег из Простоквашино. LiveLib — сайт о книгах, социальная сеть читателей книг [online]. Copyright © 2006 [cit. 27.04.2019]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/book/1002872664-tjoty-dyadi-fedora-ili-pobeg-iz-prostokvashino-eduard-uspenskij-viktor-chizhikov>

Obrázek VII - teta strýčka Fjodora

Chvatajka je kavka, která přiletěla jednoho dne ke třem kamarádům do domečku a usadila se na skříni, kam si nosila ukradené věci. Jméno ptáka vzniklo od slovesa хватать = chytat, brát, lapat

Obrázek VIII - kavka Chvatajka

Poznámka k obrázku: О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

Дядя Фёдор его накормил и на шкаф посадил. И назвали галчонка Хватайкой: что он ни увидит, всё на шкаф тащит. Увидит спички - на шкаф. Увидит ложку - на шкаф.²³

Стрыček Fjodor ho nakrmil a posadil ho na skříň. Pojmenovali ho Chvatajka: cokoliv on uviděl, všechno si nanosil na skříň. Uviděl zápalky – šup s nimi na skříň. Uviděl lžičku – šup s ní na skříň.

Na předchozích ukázkách, je patrné, že jména v dílech E. Uspenkého hrají velikou roli. Autor v první řadě promyslí charakteristiku postavy a poté k ní přiřazuje jméno, vystihující její rysy a účel.

3.1.4 Obsah - Strýček Fjodor, pes a kocour

Strýček Fjodor potká jednoho dne na chodbě kocoura. Přivede si ho domů do bytu a doufá, že mu maminka kocoura povolí. Když rodiče přijdou z práce domů, maminka okamžitě pozná, že je u nich doma kočka. Bohužel ani tatínek ji nepřesvědčí, že by byl pro ně kocour užitečný. A protože má strýček Fjodor zvířata velmi rád, rozhodne se, že odejde společně s kocourem Matroskinem z domova. Když přijedou do vesnice Prostokvašino, dozví se od dědečka, že jsou v této vesnici volné domy. Přiběhne k nim pes Šarik a prosí je, aby ho vzali s sebou, že jim bude pomáhat a bude pro ně jistě užitečný. Vyberou si starý opuštěný dům, který vyhovuje všem třem. Kocour tam má velikou pec, Šarik budou

²³ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

a strýček Fjodor televizi. Brzy se seznámí s pošťákem Pečkinem. Jednoho dne Matroskin pronese, že by rád do jejich hospodářství pořídil krávu. Ale na krávu nemají peníze, a tak se rozhodnou jít hledat poklad. Poklad najdou a každý z nich přemýšlí, co si za něj koupí. Kocour by chtěl koupit krávu, hlavně kvůli mléku. Pes by chtěl pušku do lesa a Fjodor by si rád koupil kolo. Nakonec se všichni shodnou, že koupí traktor, který jim bude nejvíce užitečný. Mezitím maminka s tatínkem přemýšlejí, jak by našli jejich Fjodora, a tak podají inzerát do novin.

Matroskin si přivede neposlušnou krávu Murku. Protože lidé z vesnice vědí o velké lásce Fjodora ke zvířatům, přinášejí mu je. Donesli i kavku. Chlapec jí začne říkat Chvatajka, protože kavka krade spoustu věcí a nosí si je na skříň. Jednoho dne se Matroskin rozhodne, že ji naučí říkat větu „Kdo je tam?“. To proto, aby si případný zloděj myslel, že je někdo doma. Když jsou všichni tři v lese na houbách, jde kolem jejich domu pošťák Pečkin, který jim nese noviny. Zaťuká a ozve se „Kdo je tam?“ Pečkin odpoví, že on a že nese noviny.

A protože kavka neumí nic jiného říct, jde to takhle celý den. Kamarádi se vrátí domů a zmateného Pečkina pozvou na čaj.

Konečně jim přijde objednaný traktor. Jmenuje se TR-TR Mit'a. Tenhle traktor nejedí na benzín, ale na jídlo.

S krávou Murkou jsou samé problémy. Na louce pozře chmel a opije se. Matroskin ji jde podojit a rovnou se mléka napije. Dopadne stejně jako kráva. Tančí spolu a zpívají samé hlouposti. Fjodor a Šárik se o ně bojí a tak zavolají sanitku. Než sanitka přijede, stačí oba vystřízlivět. Jde kolem Pečkin. Přečetl si v novinách, že se hledá 1,2 m vysoký chlapec, který popisem odpovídá Strýčkovi Fjodorovi. Chce si ho přeměřit, aby se ujistil, že jde o hledaného kluka. Šárik dostane strach, že jim Fjodora odvedou. Avšak mazaný kocour Matroskin dá pošťákovi napít schmeleného mléka. Když přijede sanitka a záchranáři vidí opilého Pečkina, odvezou ho s sebou do nemocnice. Hrozba prozrazení je tedy na čas zažehnána. Fjodor píše dopis rodičům, na kterém se podílejí kocour i pes. Kocour například napíše, že mu odpadává ocas a Šárik zase, že se mu mění srst.

Šárik jde do lese lovit zvěř. Nejdříve spadne z vozu, potom se zamotá do vlastní lovecké tašky. Na konec se téměř utopí, nebýt bobra, který ho vytáhne z vody. Šárik přijde domů, vyndá z tašky mládě bobra a řekne, že ho zachránil před utopením, i když to není

pravda. Když se ráno všichni tři kamarádi vzbudí, vidí všude po domečku hobliny a piliny. Malý bobřík jim zničil dřevěný stůl. Šárik ho pak bez řečí odnese zpátky do vody.

Rodičům přijde dopis od Fjodora. Po jeho přečtení se dlouho vzpomínávají. Tatínek si všimne, že je na razítku na obálce napsáno jméno vesnice – Prostokvašino. Napiší pošťákům do všech vesnic s názvem Prostokvašino, že se jim ztratil chlapec. Na toho, kdo Fjodora pozná a podá jim o něm informace, je vypsána odměna.

Do Prostokvašina přijíždí profesor Sjomín, u kterého dříve Matroskin a Šárik žili. Kocour se bojí, že si ho profesor odvede. Proto začne spát na půdě, kde ho nikdo nenajde, a nevychází ven. Šárik chce také zůstat doma, ale nemusí. Jeho profesor nepozná, protože po proměně vypadá jako pudl.

Matroskin píše dopis na Institut slunce, aby mu jedno malé domácí sluníčko poslali, protože se blíží zima. Šárik v tu chvíli přinese v zubech zajíce. Fjodor mu přikáže, aby ho pustil. Pes je z toho velmi smutný. Fjodor ho utěšuje a dostane nápad, že mu koupí fotopast. Bude tak moct zvířata fotit, aniž by je lovil. Šárikovi se nápad líbí.

Krávě Murke se narodí telátko. Je to býček a dostává jméno Gavrjuša. Mamince a tatínkovi přichází dopisy ze všech vesnic s názvem Prostokvašino. Poslední je od Pečkina. Jako odměnu za to, že jim řekne, kde Fjodor je, chce kolo a kalhoty.

Pečkin přichází ke kamarádům domů se zásilkou, kterou jim nechce dát, protože nemají doklady. A tak na něj vymyslí lest. Nabídnou mu čaj a pirohy. Pečkin si pro jistotu na zásilku sedne, aby mu ji nevzali. Chvatajce se podaří vzít mu z kapsy bonbony. Pečkin ji proto začne honit, a tak může Matroskin krabici vyměnit. Pošťák odejde s nepravou zásilkou. Kamarádi si vybalí domácí sluníčko, které Matroskin objednal, aby jim v zimě bylo teplo. Přijde zima, strýček Fjodor nastydne a má vysokou teplotu. Matroskin se Šárikem se o něj starají – čaj vaří, med koupí, ale Fjodorovi je hůř a hůř. Naštěstí přijede maminka s tatínkem a strýčka Fjodora vyléčí. Nastává chvíle jet domů. Strýček Fjodor chce, aby kocour a pes jeli s ním, ale oni raději zůstávají v Prostokvašinu, někdo se přece musí starat o hospodářství. A tak si s sebou Fjodor bere aspoň kavku Chvatajku, aby mu nebylo smutno.

3.1.5 Obsah: Zima v Prostokvašino

Když je strýček Fjodor doma, dostane dva dopisy. První je od Šárika. Pes si stěžuje na Matroskina, že mu rozkazuje a že nechce zavřít dveře. V dopise od Matroskina bylo téměř to samé. Stěžoval si na Šárika, že nic nedělá a že nechce zavřít dveře. U nich v domečku je taková zima, že jim rozlité mléko zmrzlo na podlaze, a když přišel Pečkin s dopisem, uklouzl po něm rovnou pod stůl. Strýček Fjodor se rozhodne, že pojedou s tatínkem co nejdříve za nimi do Prostokvašina. Ale doma se řeší jiný problém. Maminka si celé dny něco pobrukuje, k večeri vaří jen těstoviny s karbanátkem a často nebývá doma. Strýček Fjodor se jí na to zeptá, ale maminka mu odpoví, že nic konkrétního nemůže říct.

Když tatínek s Fjodorem opraví auto, mohou odjet do Prostokvašina. Maminka s nimi jet nechce. Blíží se oslava Nového roku a ona raději zůstane mezi lidmi, kde je veselo, hudba a zábava. Navíc bude vystupovat s písní v televizním pořadu. Tatínek se strýčkem Fjodorem přijíždí do Prostokvašina a rozhodnou se na Novoroční oslavu pozvat i lidi z vesnice. Pečkin nabídne, že by „oslavá“ mohla proběhnout na poště. Je tam televize, ve které mohou sledovat maminku, jak zpívá. Všichni souhlasí. Když večer zpívají písně, uslyší najednou ještě nějaký hlas, který přichází zvenku. Je to maminka, která přijela do Prostokvašina na lyžích, aby je překvapila.

3.1.6 Hlavní myšlenky

V obou charakterizovaných ukázkách je výstižně a názorně ukázán odlišný názor rodičů na to, jak by si děti měly hrát a co by měly dělat ve volném čase – maminka by ráda viděla Fjodora doma s vysavačem nebo stavebnicí, kdežto tatínek by rád viděl Fjodora šťastného a veselého, jak si hraje se zvířaty, aby v domě bylo živo a veselo, nebo aby šel Fjodor ven na čerstvý vzduch, na procházku se psem. Tady podle mého názoru předběhl Uspenskij dobu. Jakoby tušil, že si jednou děti nebudou umět hrát venku, především proto, že se o ně budou úzkostní rodiče bát. Děti neustále sedící u počítače nebo s mobilem v ruce je nyní velmi diskutované téma. Uspenskij byl zastáncem pravého opaku a v této části na to nenápadným způsobem klade důraz.

Lze konstatovat, že dochází k prolínání skutečného života s pohádkovými momenty. V podstatě autor vystihuje fantazii dětského myšlení v osobě hlavního hrdiny – Fjodora.

Папа с мамой очень горевали, что дядя Фёдор пропал.

- Это ты виноват, - говорила мама. - Всё ему разрешаешь, он и избаловался.

- Просто он зверей любит, - объяснял папа. - Вот и ушёл с котом.

- А ты бы ему конструктор или пылесос, чтобы он делом занимался.

Но папа не согласен:

- Кот - он живой. С ним и играть можно, и на улице гулять. А конструктор будет тебе за бумажкой прыгать? Ему не игрушка - ему товарищ нужен.

...

- Надо, чтобы в доме и собаки были, и кошки, и приятелей целый мешок. Вот тогда дети и не станут пропадать.²⁴

Tatínek s maminou byli velmi smutní, když strýček Fjodor zmizel.

„To je tvoje vina,“ povídá maminka. „Všechno mu dovoluješ a teď je rozmazlený.“

„Jednoduše má rád zvířata,“ vysvětlil tatínek. „A tak s kocourem odešel.“

„Radši jsi mu měl dát stavebnici nebo vysavač, aby se zaměstnal.“

Ale tatínek nesouhlasil.

„Kocour je živý. S ním si může hrát a běhat venku. A stavebnice snad bude za papírkem skákat jako kočka? On nepotřebuje hračku, ale kamaráda.“

...

„Je zapotřebí, aby byli v domě psi, kočky a plný pytel přátel. Teprve tehdy nebudou děti mizet.“

V dětských představách se neřeší význam nebo potřeba peněz. V dětském světě se vše zdá být jednoduché a snadné. Když potřebují peníze, jdou si vykopat poklad. Když si chtějí pořídit traktor, dostanou takový, který nejedí na benzín, ale na potraviny. Aby v zimě nezmrzli, Matroskin požádá svého kamaráda, aby mu poslal elektrické sluníčko.

²⁴ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

Уважаемый дядя Фёдор (мальчик)!

Ты просил прислать тебе трактор не совсем настоящий и не совсем игрушечный и чтоб он весёлый был. Посылаем тебе такой. Самый веселый на заводе. Это опытная модель. Бензин ему не нужен. Работает он на продуктах.²⁵

Drahý strýčku Fjodore (chlapče)!

Prosil jsi, abychom ti poslali traktor ne úplně opravdový, ne úplně na hraní a aby byl veselý. Přesně takový ti posíláme. Nejveselejší traktor v továrně. Je to zkušební model. Benzin nepotřebuje. Jezdí na potraviny.

Důležitou roli představuje rodina. Kdy strýček Fjodor uteče z domova, rodičům se po něm moc stýská a dělají všechno proto, aby ho našli.

Мама с папой достали карту и стали смотреть, где такая деревня находится. Насчитали таких деревень двадцать две. Они взяли и написали в каждую деревню письмо. Каждому деревенскому почтальону²⁶.

Matinka s tatínkem vytáhli mapu a koukali, kde se ta vesnice nachází. Napočetali dvacet dva takových vesnic. Do každé z těch vesnic poslali dopis. Každému pošťákovi z vesnice.

Za důležité momenty je třeba považovat význam přátelství – i když se tři kamarádi několikrát dostanou do maléru, neví si rady s celou řadou problémů, společně vždy všechno vyřeší.

Eduard Uspenskij ve své pohádce ukazuje ruské zvyky a tradice. K typickým příkladům patří pití čaje ze samovaru, což je tradiční ruské „zařízení“ určené k vaření vody. Dále v pohádce Zima v Prostokvašino mluví Matroskin o vánočním stromečku, typickém ruském jídle – sibiřských pelmeních aj. novoročním jídle.

²⁵ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

²⁶ Tamtéž

- Вот что, охотник, тридцатое число на дворе, завтра Новый год. Бери в лапы пилу и топор и отправляйся в лес новогоднюю ёлку добывать. А мы с почтальоном Печкиным будем сибирские пельмени готовить. Или новогодний деликатес - макароны по-флотски.²⁷

„Tak hele, lovče, třicátého je za dveřmi, zítra je Nový rok. Vezmi si do tlapek pilu a sekeru a jdi do lesa pro stromeček. A my s pošťákem Pečkinem budeme vařit sibiřské pelmeně. Nebo novoroční delikatesu – těstoviny po námořnicku.“

Ráda bych vyzdvihla a ocenila tu část, ve které Uspenskij prostřednictvím tatínka nepřímo odsuzuje rasismus.

- Все не придут. Щуряйка хромой ни за что не придёт.

- Почему?

- Он стесняется. Он негром стал.

- Как так негром стал? Разве неграми становятся?

- Становятся, да ещё как. К нам морилку завезли венгерскую для мебели. Он её выпил заместо пепси на одной гулянке. Наутро весь окрасился в коричневый цвет.

- Но и пусть он коричневый. Всё равно позовём, - говорит папа. - В нашей стране все равны, независимо от цвета кожи.²⁸

„Všichni nepřijdou. Chromý Šurjajka nepřijde ani za nic.“

„Proč?“

„Stydí se. Je z něj černochoch“

„Jak to, že je z něj černochoch? Cožpak se lidé můžou stát černochem?“

„Ano, stává se to. Přivezli nám maďarské mořidlo na nábytek. Na jedné procházce ho vypil místo Pepsi. Druhý den zhnědnul.“

„Ať je klidně hnědý. Zveme všechny stejně,“ říká tatínek. „V naší zemi jsou si všichni rovni, na barvě kůže nezáleží.“

²⁷ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. Старые и новые истории о Простоквашино. Москва: Издательство АСТ, 2017

²⁸ Tamtéž

3.2 Srovnání knihy s filmem

Ve filmu Strýček Fjoder, pes a kocour se kocour rovnou představí jako kocour Matroskin, což je podle našeho názoru škoda. V knižním vydání se jméno a jeho původ zajímavě vysvětluje. Při hledání domu, k nim místo dědečka přijde pes Šárik, který jim s výběrem poradí. S kavkou se skamarádí, už když jdou hledat poklad. Zachrání ji od Pečkina, který ji honí kvůli ukradené medaili. Další den začnou kavku učit mluvit „Kdo je tam?“ Pečkin si chce Fjodora změřit hned po návratu kamarádů z lesa. V novinách se dočetl, že se hledá chlapec metr dvacet vysoký. Jako odměna je slíbeno kolo, které by se Pečkinovi hodilo. Když si rodiče čtou dopis od strýčka Fjodora, objeví se ve dveřích pošťák Pečkin a řekne jim, kde je jejich syn. Pak hned následuje nemoc Fjodora. Po jejich setkání si Fjodora odvázejí rodiče domů.

Ve druhé části filmu, Prázdniny v Prostokvašinu, maminka s tatínkem odjíždí do lázní a Fjodor se vrací do Prostokvašina. Když jde Šárik na lov, místo družstevníka ho sveze pošťák Pečkin. Domů Šárika přinese bobr. O malém bobrovi se nic neříká. Pak se jim narodí telátko Gavruša. Šárik ho učí různé povely, jako by to byl pes. (z pohádky Teta strýčka Fjodora). V kapitole, kde Pečkin mluví o zásilce, kterou jim nedá, protože nemají doklady, je fotopast pro Šárika, nikoli sluníčko jako v knize. Pak přijíždí rodiče z lázní.

Ve třetí části filmu, Zima v Prostokvašinu, si Matroskin stěžuje na Šárika, že si nekoupil pořádné boty, ale tenisky, ve kterých mu je zima. Fjodor dostane dopis, ale je od Pečkina a ne od zvířecích kamarádů. Když se oslavuje Nový rok, není pozvána celá vesnice a všichni zůstávají v chalupě. Tato část se nejvíce podobá knižní předloze.

Na konci pohádky Zima v Prostokvašinu zpívá maminka novoroční píseň *Jen, aby nebyla zima ve městech a na vesnicích (Кабы не было зимы в городах и сёлах)*. Text napsal dětský básník Jurij Entin. Písnička se vryla dětem do paměti jako symbol Nového roku a zimních prázdnin. Dá se považovat téměř za národní.

Filmové zpracování je velmi zdařilé. Atmosféru děje trefně doplňuje hudba od Borise Filčikova. Taktéž musíme ocenit práci dabérů, kteří propůjčili hlas hlavním hrdinům. Nejvíce zdařilými byly podle mého soudu kocour Matroskin, kterého namlouval Oleg Tabakov, zasloužilý a vážený umělec, který obdržel řadu cen, ocenění a vyznamenání nejen z umělecké sféry. Zajímavé pro mě bylo zjištění, že strýčka

Fjodora nenamlouval muž, ale žena – Marija Vinogradova. Troufám si tvrdit, že dabing v současné době, v Rusku i České republice, zdaleka nedosahuje takové úrovně a procítěnosti jako kdysi. Dnešní dabéři by mohli těm tehdejším jen těžko konkurovat. Přestože je děj oproti knize značně zkrácený, neubírá to filmovému zpracování na kvalitě a plně vystihuje hlavní myšlenku celého příběhu.

3.3 Kompoziční plán

Celé dílo *Tři z Prostokvašina* je rozděleno na části a ty pak na ne příliš rozsáhlé kapitoly. Řazení děje je chronologické. Pohádka je vyprávěna er-formou. Kompozičních postupů je použito hned několik: vyprávěcí, popisný a výkladový.

- vyprávěcí:

Так и стал дядя Фёдор жить в деревне. И люди в деревне его полюбили. Потому что не бездельничал, всё время делом занимался или играл. И потом у него забот поприбавилось. Узнали люди, что он зверей любит, и стали ему разных зверюшек приносить.²⁹

A tak začal strýček Fjodor žít na vesnici. Lidé z vesnice ho měli rádi, protože nebyl líný, pořád pracoval nebo si hrál. Ale potom mu přibyly starosti. Lidé se doslechli, že má rád zvířata, a začali mu nosit různá zvířátka.

- popisný:

Осмотрели они дом и обрадовались. Всё в доме было. И печка, и кровати, и занавесочки на окнах! И радио, и телевизор в углу. Правда, старенький. И котелки разные на кухне были, чугунные. И в огороде всё было посажено. И картошка, и капуста. Только всё запущено было, не прополото. А в сарае удочка была.³⁰

Prohlédli si dům a byli nadšení. V domě bylo všechno. Pec, postele i závěsy na oknech! Rádio a v rohu byla televize. Pravda, byla stará. A v kuchyni byly různé kotlíky,

²⁹ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

³⁰ Tamtéž

vyrobené z litiny. Na zahrádce už bylo všechno vysázené. Brambory i zeli. Jenom bylo všechno zaplevelené. A ve stodole objevili rybářský prut.

- výkladový:

- *Ничего не понятно. Что такое «тр-тр»? Что такое «лы сы»?*

- *Что ж тут непонятно? - говорит кот. - Просто всё, как арбуз. «Тр-тр» - это сокращённо «трактор». А «Митя» - это занчит «Модель инженера Тяпкина». Который тебе письмо написал.*

- *А что значит двадцать «лы сы»? - спрашивает дядя Фёдор.*

- *«Лы сы» - это лошадиные силы. Значит, он перетянет двадцать лошадей, если они будут тянуть в одну сторону, а он - в другую.³¹*

„*Ни́чему nerozumím. Co znamená «tr-tr»? A co je to «ko sy»?“*

„*Co na tom nechápeš?“* povídá kocour. „*Všechno je jasné jako facka. «Tr-tr» - to je zkráceně traktor. A «Miťa» - to znamená «Model inženýra Тяпкина», který ti napsal dopis.*“

„*A co znamená dvacet «ko sy»?“*

„*«Ko sy» - to jsou koňské síly. To znamená, že přetáhne dvacet koňských sil, když budou táhnout na jednu stranu, a on – na druhou.*“

3.4 Jazykový plán

3.4.1 Тропу

Тропу jsou obrazná pojmenování, která pracují s přenášením významu slov. Používají se především pro oživení řečového projevu.

Uvedeme příklady některých z nich.

- Metaforou je vyjadřováno přenesené pojmenování na základě vnější podobnosti, např. *Солнце заходящее снег золотит*³².

³¹ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

Zapadající slunce pozlacuje sních.

- Použitím personifikace jsou neživým jevům přisuzovány lidské vlastnosti, např.:

*...вечер наступил, звёзды высыпали на небо...*³³

...přišel večer, hvězdy se vysypaly po nebi...

- Epiteton je zvláštní druh hodnotícího přívlastku³⁴. V tomto případě epiteton constans, tedy stálý básnický přívlastek

*...парное молоко...*³⁵

...čerstvé mléko...

- Poměrně časté je použití přirovnání, které vystihuje určitý jev na základě jeho vlastností v porovnání s jiným jevem

*Матроска у него спереди как фартук надета, а подошник на голове как каска.*³⁶

Zepředu měl oblečenou námořnickou vestu jako zástěru a na hlavě vědro jako přilbu.

3.4.2 Figury

Jedná se o výrazové prostředky spočívající v odchylkách od norem běžného sdělovacího jazyka. Užívají se taktéž pro oživení a příkrášlení řeči či textu.

- Pojem epizeuxis představuje opakování stejných slov za sebou ve větě

*Он толкал машину, толкал.*³⁷

Tlačil auto, tlačil.

³² УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

³³ Tamtéž

³⁴ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1

³⁵ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

³⁶ Tamtéž

³⁷ Tamtéž

*Верно, верно.*³⁸

Pravda, pravda.

- K tropům řadíme rovněž řečnickou otázku, tj. taková otázka, na kterou neočekáváme odpověď

*Я к вам со всей душой, а вы меня кусать собираетесь? Ну и пожалуйста!*³⁹

Přišel jsem k vám v dobrém a vy mě chcete kousat? No jak je libo!

Lze shrnout, že autor v díle používá především přímou řeč ve formě rozhovorů a dialogů. Řeč autora se v pohádce vyskytuje jen na doplnění a vysvětlení děje či situací.

Z hlediska jazykového plánu se v analyzované tvorbě vyskytují obrazná pojmenování, jako jsou metafory, přirovnání, básnické přívlastky a personifikovaná vyjádření.

3.4.3 Volba slov

Uspenskij ve svém díle používá jak jazyk spisovný, tak nespisovný. U spisovného jazyka volí hovorové i neutrální výrazy. Obvykle je u děl nespisovnost kritizována, tady to však není na škodu a do pohádky se takové výrazivo hodí. Dále autor hojně používá zdobněliny, které významně obohacují a oživují jazyk a jsou oprávněně využívány zejména v pohádkách.

*...раз она такая дурочка!*⁴⁰

...když je takové trdlo!

*Фиг тебе, ...*⁴¹

³⁸ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Tamtéž

Tůdle...

*Давайте хоть чучело!*⁴²

Udělejte ze mě třeba strašidlo!

*Пусть детишек веселит маленьких.*⁴³

Abys malé dětičku bavil.

*И тучка у неё над головой, как шапочка.*⁴⁴

A mráček měla nad hlavou jako čepičku.

Tam, kde neexistuje v češtině deminutivum, meliorativum aj., čeština je nahrazuje použitím slov obecné češtiny.

E. Uspenskij používá v pohádkách frazeologismy a přísloví, které dodávají ději zajímavost s cílem trefně pojmenovat konkrétní fakt.

*Иванов в это время голову ломал, как бы ему устроиться.*⁴⁵

Ivanov si v tu chvíli lámal hlavu s tím, jak by se měl zařídit.

*И не с пустыми руками.*⁴⁶

A ne s prázdnýma rukama.

*А мы ушами хлопаем.*⁴⁷

A my děláme, že neslyšíme a jen civíme.

⁴¹ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Tamtéž

3.5 Znaký pohádky: Tři z Prostokvašina

- Personifikace zvířat či věcí – mají lidské schopnosti. Kocour i pes mluví a chovají se převážně jako lidé.

- *А кто тебя разговаривать научил? - спрашивает дядя Фёдор.*

- *Да так, - говорит кот. - Где слово запомнишь, где два. А потом, я у профессора одного жил, который язык зверей изучал. Вот и выучился.*⁴⁸

„А kdo tě naučil mluvit?“ ptá se strýček Fjodor.

„То je tak,“ povídá kocour. „Někde zaslechneš slovo, nebo dvě. А pak jsem žil u jednoho profesora, který studoval řeč zvířat. А tak jsem se mluvit naučil.“

- *Ты, кот, помолчи. Хорошая собака ещё никому не мешала. Давай мы лучше узнаем, где он разговаривать научился.*

- *Я дачу охранял одново профессора, - отвечает пёс, - коотрый язык зверей изучал. Вот и выучился.*

- *Это, наверное, мой профессор!” - кричит кот.*⁴⁹

„Ty bud', kocoure, raději zticha. Dobrý pes ještě nikomu nepřekážel. Radši pojďme zjistit, kde se naučil mluvit.“

„Hlídal jsem chatu jednoho profesora,“ povídá pes, „který studoval řeč zvířat. А tak jsem se naučil mluvit.“

„То je určitě můj profesor!“ křičí kocour.

K dalším znakům pohádky patří dále:

- Magické číslo – 3 (Tři z Prostokvašina)
- Černobílé postavy – během děje se charakteristika postav nemění
- Kontrasty – tři kamarádi X pošťák Pečkin, rozdílné povahy Matroskina a Šárika, rozdílné povahy maminky a tatínka

⁴⁸ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

⁴⁹ Tamtéž

- Откройте дверь... Это мои папа и мама приехали.

И правильно. Это папа с мамой были. С ними пришёл.

- Видите, до чего они вашево ребёнка довели. Их надо немедленно в поликлинику сдать для опытов!

Шарик расщипел и давай почтальона кусать за валенки. Еле-еле Печкин за дверь выскочил.⁵⁰

„Otevřete dveře... Maminka s tatínkem přijeli.“

A skutečně. Byli to tatínek s maminou. A s nimi přišel i Pečkin.

„Vidíte, co provedli s vaším dítětem. Je třeba je okamžitě dát do ústavu na pokusy!“

Šárik se rozzuřil a začal pošťáka kousat do válenek. Jen tak tak stihl Pečkin uskočit za dveře.

- Ну и что? Подумаешь, кот. Один кот нам не помешает.

Мама говорит:

- Тебе не помешает, а мне помешает.

- Чем он тебе помешает?

- Тем, - отвечает мама. - Ну ты вот сам подумай, какая от этого кота польза?

- Почему обязательно польза? Вот какая польза от этой картины на стене?

- От этой картины на стене, - говорит мама, - очень большая польза. Она дырку на обоях загоразживает.

- Ну и что? - не соглашается папа. - И от кота будет польза. Мы его на собаку выучим. Будет у нас сторожевой кот. Будет дом охранять. Не лает, не кусает, а в дом не пускает.

Мама даже рассердилась:

- Вечно ты со своими фантазиями! Ты мне сына испортил... Ну вот что. Если тебе этот кот так нравится, выбирай: или он, или я.⁵¹

„No a co? Přemýšlej, kocour. Jeden kocour nám přece nevadí.“

Maminka povídá: „Tobě nevadí, ale mně vadí.“

„A proč ti vadí?“

„Proto,“ povídá maminka. „Zamysli se sám, k čemu nám bude kocour.“

Tatínek povídá:

„Proč nám musí nutně k něčemu být? K čemu nám je třeba ten obraz na stěně?“

⁵⁰ УСПЕНСКИЙ, Е. Н. Старые и новые истории о Простоквашино. Москва: Издательство АСТ, 2017

⁵¹ Тамtéž

„Ten obraz je velmi užitečný,“ povídá maminka. „Zakrývá díru na tapetách.“

„No a co?“ nesouhlasí tatínek. „Kocour nám bude užitečný. Přeškolíme ho na psa. Bude z něj hlídací kocour. Bude hlídat dům. Neštěká, nekouše a do domu nikoho nepustí.“

To už se maminka rozzlobila:

„Pořád to tvoje fantazírování! Zkazil jsi mi syna... Tak víš co?! Jestli se ti ten kocour tak líbí, tak si vyber: buď to on, nebo já.“

- Šťastný konec – i přes obtíže a problémy, kterými tři kamarádi prochází, vždy všechno dobře dopadne

А дальше такое веселье началось, какого в Простоквашино никогда ещё не было. Все стали друг с другом целоваться. Только с почтальоном Печкиным никто целоваться не хотел: у него усы кусачие. Он со своей лизучей щипу целовался.

Папа угостил всех своим знаменитым пловом из гречки. А потом папа и мама запели вместе знаменитую казачью песню про ракитовый куст.⁵²

А потом začalo takové veselí, jaké v Простоквашину ještě nikdy nebylo. Všichni se začali líbat. Jen s pošťákem Pečkinem se nikdo líbat nechtěl: měl pichlavé vousy. Líbal se se svým roztomilým shih-tzu.

Tatínek všechny pohostil svým výtečným rizotem z pohanky. А потом tatínek s maminkou společně zazpívali slavnou kozáckou píseň o rakytníkovém keři.

- Za nadpřirozená stvoření, jevy nebo věci můžeme považovat traktor, který jezdil na potraviny, nebo domácí sluníčko.

Кот взял солнце, намочил его и перевёл на потолок. А провода в электричество включил. Не просто так, а через чёрный ящик. На этом ящике ручка была. Кот ручку немного повернул, и тут чудо получилось: солнце светиться начало. Сначала краешек, потом ещё немного. В комнате сразу тепло и светло стало.⁵³

Kocour vzal slunce, namočil ho a přenesl na strop. Kabel strčil do električky. Ne jen tak, ale přes černou skříňku. Na té skříňce byla páka. Kocour páku trochu otočil a stal se

⁵² УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

⁵³ Tamtéž

zázrak: sluníčko začalo svítit. Nejprve jenom okraje a potom víc a víc. V pokoji najednou bylo teplo a světlo.

Podle výše doložených ukázek, můžeme konstatovat, že se jedná o pohádku. (viz kapitola 2.1) V díle se užívá personifikace zvířat a věcí, charakteristika hlavních postav je černobílá, kontrasty jsou zde dobře patrné, nechybí ani nadpřirozené věci a šťastný konec.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo dozvědět se více informací o ruské dětské literatuře a zjistit, proč je série pohádek Tři z Prostokvašina oblíbená nejen u dětí po celém světě. Odpověď se nachází na následujících řádcích.

Práce je pomyslně rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V první teoretické kapitole jsem se stručně zabývala pojmem a definicí pohádky. Dále pak její důležitostí nejen v životě dětí, ale i dospělých. Druhá kapitola zkoumala život a tvorbu Eduarda Uspenského. I když by se mohlo zdát, že člověk jako on měl veselý a bezproblémový život už jen z toho důvodu, že dokázal napsat neuvěřitelné množství pohádek, v nichž to srší fantazií, optimismem a skvělým humorem, nebylo tomu tak. Uspenskij se musel potýkat s řadou překážek, počínaje dobou a režimem, ve kterém psal, až po osobní problémy v životě. A proto si zasluhuje ještě většího obdivu. Především za pohádky Krokodýl Geňa a jeho kamarádi, Čeburáška a jeho kamarádi nebo za dětskou učebnici Škola klaunů.

V praktické části bakalářské práce, která představuje třetí kapitolu, je výběrově porovnávána tištěná verze „Tři z Prostokvašina“ s oblíbenou animovanou verzí. Filmové zpracování je velmi zdařilé. Především musíme ocenit výtečnou práci dabérů. Přestože je děj oproti knize značně zkrácený, neubírá to snímku na kvalitě a plně vystihuje hlavní myšlenku celého příběhu.

Za důležitý považuji pokus o provedení výběrové analýzy jazykové stránky pohádky Tři z Prostokvašina. Uspenskij využívá neutrální i hovorový jazyk, který se běžně v životě používá například v procesu každodenní komunikace. Tím se autor více přiblížil klasickému vyjadřování, které děti dozajista ocení, nedochází k žádné škrobenosti a zároveň nesrozumitelnosti při chápání textu. Ukázky, jež jsem použila v jazykovém rozboru, jsem následně překládala zcela samostatně. Měla jsem možnost seznámit se s knižním překladem do českého jazyka. V žádném případě ho nemíním kritizovat. Ti, kdož se do takovéto práce pustí, nesmírně obdivuji a mají moji úctu. Nicméně jsem se o to chtěla pokusit sama, snažila jsem se přitom hledat významově i stylisticky odpovídající výrazy.

Konstatujeme, že autor v díle používá především přímou řeč ve formě rozhovorů a dialogů. Řeč autora se v pohádce vyskytuje jen na doplnění a vysvětlení děje či situací.

Z hlediska jazykového plánu se v analyzované tvorbě vyskytují obrazná pojmenování, jako jsou metafory, přirovnání, básnické přívlastky a personifikovaná vyjádření.

V samém závěru práce byly rozebrány a následně doloženy znaky pohádky Tři z Prostokvašina. Autor využil personifikaci zvířat a věcí, charakteristika hlavních postav je černobílá, kontrasty jsou zde dobře patrné, nechybí ani nadpřirozené věci či jevy a šťastný konec.

Text bakalářské práce doplňují malé obrázky ilustrativního charakteru. Příloha zahrnuje stručný rusko-český slovníček. Zařazené výrazy byly excerpovány v průběhu četby děl E.D. Uspenského a v procesu provádění analýzy textu.

Přestože je kniha určena dětem, ráda bych ji doporučila i dospělým. A to z toho důvodu, že Uspenskij dokázal trefně a zábavně vylíčit jakékoli situace a zároveň se mu podařilo vytvořit jiný svět plný fantazie. Každý z nás by se určitě aspoň na malou chvíli rád vrátil do dětství a díky této pohádce se mu to může splnit.

Resumé

In my bachelor thesis I dealt with the definition of fairy tale and also its importance for man. I found that fantasy plays an inherent role not only in the lives of children, but also in the lives of adults. Therefore, we should always tell the fairy tales and remind ourselves that something so purposeful and meaningful never disappears.

In the first part of my thesis I also studied life of Eduard Uspensky. Probably like any of us, Uspensky had a bright and shady moment in his life. But we must appreciate him for what wonderful works he has written. No wonder his fairy tales are known all over the world and are translated so much.

In the second part, I focused on his pivotal fairy tale - Three from Prostokvashino. I was comparing printed production with movie. Next I analyzed the language of the fairy tale. In the end, I tried to prove characteristics of fairy tale at the Three from Prostokvashino.

Použitá literatura a internetové zdroje

BINOVÁ, Galina Pavlovna, Josef DOHNAL, Jana JELÍNKOVÁ, Danuše KŠICOVÁ, Miroslav MIKULÁŠEK a Ivo POSPÍŠIL. *Panoráma ruské literatury*. Boskovice: Albert, 1995. ISBN 80-85834-04-9.

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Academia, 1989.

CHALOUPKA, O. – VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984.

KARPATSKÝ, D. *Malý labyrint literatury 20. století*. Praha: Adonai, 2001

KOPECKÝ, L., HAVRÁNEK, B., & HORÁLEK, K. *Velký rusko-český slovník*. Praha: Nakladatelství Československo-sovětského institutu, 1952-1964

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

SHKLYARSKA, Viktoria. *Komentovaný překlad dětské knihy Eduarda Uspenského*. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

USPENSKIJ, Eduard, N., *Kocour, pes a strejda Mudra*. Překlad Valerie Sobotkova. Praha: Albatros, 1978.

АРЗАМАСЦЕВА, И. *Гарантийный сказочник Эдуард Успенский*. Москва: Издательство Дётская литература, 1993

ГОРЬКИЙ, Максим. *М. Горький о детской литературе*. Москва: Детская литература, 1968

УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Дядя Фёдор, пёс и кот*. Москва: Издательство Детская литература, 1974

УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Каникулы в Простоквашино*. М: Самовар 1990, 2004.

УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Старые и новые истории о Простоквашино*. Москва: Издательство АСТ, 2017

УСПЕНСКИЙ, Е. Н. *Зима в Простоквашино*. М: Самовар 1990, 2001.

ХЕЛЛМАН, Бен. *Сказка и быль. История русской детской литературы*. Москва: Новое литературное обозрение, 2016

Inflow – information journal. *S Lucií Doležalovou nejen o autorské pohádce v minulosti a dnes, ale také o tenké hranici mezi pohádkou a fantasy příběhem...* | Inflow. | magazín nejen pro knihovníky [online]. Copyright © 2007 [cit. 26.04.2019]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/s-lucii-dolezalovou-nejen-autorske-pohadce-v-minulosti-dnes-ale-take-o-tenke-hranici-mezi-pohadkou-f>

Трое из простоквашино - YouTube. YouTube [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/results?search_query=troe+iz+prostokvashino+

Детская литература: *Происхождение имен главных героев Э. Успенского*. Томский Государственный Педагогический Колледж :: Новости [online]. Dostupné z: <http://pedcollege.tomsk.ru/moodle/mod/page/view.php?id=12558>

Эдуард Успенский – биография, фото, личная жизнь, причина смерти, книги - 24СМИ. *Последние Новости России, Украины и мира - 24СМИ* [online]. Copyright © [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: <https://24smi.org/celebrity/3915-eduard-uspenskii.html>

О героях из Простоквашино: дядя Федор, кот Матроскин, пес Шарик и другие... Трое из Простоквашино. Смотреть онлайн про Простоквашино [online]. Dostupné z: <http://troe-iz-prostokvashino.narod.ru/o-geroi-prostokvashino.html>

Отзывы о книге Тётя дяди Федора, или Побег из Простоквашино. LiveLib — сайт о книгах, социальная сеть читателей книг [online]. Copyright © 2006 [cit. 27.04.2019]. Dostupné z: <https://www.livelib.ru/book/1002872664-tjotyadyadi-fedora-ili-pobeg-iz-prostokvashino-eduard-uspenskij-viktor-chizhikov>

Успенский, Эдуард Николаевич - Википедия. [online]. Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/Успенский,_Эдуард_Николаевич

Seznam obrazové přílohy

Obrázek I – strýček Fjodor	15
Obrázek II - kocour Matroskin	15
Obrázek III - pes Šárik.....	17
Obrázek IV - pošťák Pečkin	17
Obrázek V - maminka strýčka Fjodora.....	19
Obrázek VI - tatínek strýčka Fjodora	19
Obrázek VII - teta strýčka Fjodora	19
Obrázek VIII - kavka Chvatajka.....	20

Přílohy

Rusko-český slovníček

балованный – (hovor.) rozmazlený, zhýčkaný, zlobivý

верёвочка, ž.r. – provázek, šňůra

взъерошенный – rozsuchaný, rozčerpýřený

грязный – blátivý, zablácený

эле-эле – jen tak tak, sotva

запасать – dělat si zásoby

запущенный – zrustlý, zanedbaný

избаловать, избалует – rozmazlit

испытатель, m.r. – tester, testovač

испортить, испорчу, испортят – zničit, rokazit

каска, ž.r. – přilba, helma

лаять (собака лает)- štěkat

Матроскин → матроска, ž.r. – námoř. blůza, námoř. triko

морилка, ž.r. – mořidlo

напрокат – do nájmu, k (za)růjčení

обыкновенный – obyčejný, obvyklý

опыт, m.r. – pokus, experiment

польза, ž.r. (jen sg.) – užitek, prospěch

помешать – narušit, na škodu

породистый – čistokrevný

проводá (pl.) – vedení, kabel

пропадать – mizet, ztrácet se

прополоть, прополю, прополешь – vyplít (záhon)

рассвирепеть – stát se agresivním, rozzuřit se

ружьё, s.r. - puška

сокровище, s.r. – poklad, cennost, vzácnost

стесняться – stydět se, ostýchat se

сундук, m.r. – truhla, truhlice

тряпка, ž.r. – hadr

ухóженный – udržovaný, upravovaný, pěstěný

фартук, m.r. – zástěra

Хватáйка → хватать – chytat, brát, lapat

чугúnный – litinový

чúчело, s.r. – strašák, hastroš

Шáрик, m.r. – (hovor.) vořech, punt'a